

УДК 37.013.42

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У СФЕРІ МОЛОДІЖНОГО ДОЗВІЛЛЯ

кандидат психологічних наук, доцент Олійник К. С.

Хмельницький національний університет, Україна, Хмельницький

У статті проаналізовано результати досліджень науковців з теми публікації, визначено пріоритетні ознаки дозвілля, соціально-психологічні особливості молодіжного дозвілля, розглянуто основні напрями роботи соціального педагога у сфері молодіжного дозвілля (культурно-дозвіллевий і рекреаційний, соціально-профілактичний, профорієнтаційний, спортивно-оздоровчий) та визначено шляхи їх реалізації. Для кожного з напрямів виділено форми дозвілля: пасивні, розважальні, пізнавальні та творчі.

Ключові слова: дозвіллева діяльність, молодіжне дозвілля, соціальний педагог, культурно-дозвіллевий напрямок, спортивно-оздоровчий напрямок, соціально-профілактичний напрямок, профорієнтаційний напрямок.

Основные направления работы социального педагога в сфере молодежного досуга

кандидат психологических наук, доцент, Олийник Е. С. Основные направления работы социального педагога в сфере молодежного досуга/ Хмельницкий национальный университет, Украина, Хмельницкий

В статье проанализированы результаты исследований ученых по теме публикации, определены приоритетные признаки досуга, социально-психологические особенности молодежного досуга, рассмотрены основные направления работы социального педагога в сфере молодежного досуга (культурно-досуговый и рекреационный, социально-профилактический, профориентационный, спортивно-оздоровительный) и определены пути их реализации. Для каждого из направлений выделено формы досуга: пассивные, развлекательные, познавательные и творческие.

Ключевые слова: досуговая деятельность, молодежный досуг, социальный педагог, культурно-досуговое направление, спортивно-оздоровительное направление, социально-профилактическое направление, профориентационное направление.

PhD in Psychological sciences, Oleynik E. S. The main directions of the social pedagogue's work in youthful leisure area/ Khmeltsky National university, Ukraine, Khmeltsky

The article analyses the results of scientists researches from the publication theme, determinates priority signs of leisure, social and psychological features of youthful leisure, reviews the main directions of social pedagogue's work in youthful leisure issues (cultural and recreational, social and preventive, career guidance, sports and health) and determinates the ways of their implementation. It allocates the following leisure forms for each direction: passive, entertaining, cognitive and creative.

Keywords: recreational activities, youth leisure, social educator, cultural, recreational area, fitness area, social and preventive direction, career-oriented direction.

Вступ. Дозвілля як окремий вид життєдіяльності людини – це діяльність: творча, конструктивна або ж безцільна та асоціальна. Дозвіллева діяльність відрізняється від інших видів життєдіяльності людини тим, що здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання задоволення. З точки зору прибічників діяльнісної концепції, роль дозвілля полягає у відновленні психічних та фізичних сил людини, підвищенні її освітнього та духовного рівня, здійсненні лише тих занять у вільний час, що відповідають потребам та бажанням людини і приносять їй задоволення у процесі самої діяльності.

Вільний час є одним з важливих засобів формування особистості молодої людини. Він безпосередньо впливає і на її виробничо-трудова сферу діяльності, бо в умовах вільного часу найбільш сприятливо відбуваються рекреаційно-відновлювальні процеси, що знімають інтенсивні фізичні та психічні

навантаження. Використання вільного часу молоддю є своєрідним індикатором її культури, кола духовних потреб та інтересів конкретної особистості молодої людини або соціальної групи.

Теоретичне та практичне значення становлять результати наукових досліджень сучасних учених, які зробили значний внесок для вдосконалення соціальної роботи в сфері дозвілля молоді, зокрема: специфіка та зміст молодіжного дозвілля (І.Белецька), структура й організаційні особливості дозвіллевої діяльності молоді (В.Бочелюк), соціально-педагогічна організація з дозвілля учнівської молоді (Р.Азарова), специфіка дозвіллевої роботи з молоддю (І.Петрова), теоретико-методологічні та методичні засади педагогічної діагностики організації дозвілля (В.Кірсанов), форми й методи організації дозвілля молоді (Т.Гаміна, С.Харченко, Л.Шелестова, Н.Ярка), соціальна значущість культурно-дозвіллевих установ в організації вільного часу молоді (І.Белецька, І.Петрова).

Метою нашої статті є розгляд основних напрямів роботи соціального педагога у сфері молодіжного дозвілля та визначення шляхів їх реалізації.

Науковець І. Петрова визначає специфічні пріоритетні ознаки дозвілля:

- свобода від обов'язків – дозвілля передбачає звільнення людини від тих функцій, що покладають на неї різні соціальні інститути (сім'я, освітній заклад, професійна група, конфесійна община, громадська організація);
- свобода вибору дозвіллевої діяльності – дозвіллева діяльність, в основному залежить, не від зовнішніх, а від внутрішніх потреб і мотивів людини;
- добровільна участь в дозвіллевій діяльності – дозвіллева ініціатива виявляється в свідомій, добровільній діяльності, що співпадає з інтересами й уподобаннями людини;
- бажання отримати радість та задоволення від вільної реалізації функціональних можливостей – фізичних, інтелектуальних, емоційних;
- самодостатність та самоцінність;

- компенсаційність дозвілля – виявляється у самоствердженні та реалізації творчого потенціалу людини, який не може розкритись у професійній, освітній, сімейній сферах [1].

В силу різності дозвілля молоді і дозвілля інших вікових груп через її специфічні духовні та фізичні потреби, І. Белецька виділяє такі соціально-психологічні особливості молодіжного дозвілля [2, с. 35-39]:

1. Дозвілля молоді, меншою мірою, ідеологізоване, комерціалізоване, ніж інші сфери, піддається регулюванню, що відповідає потребам суспільства, зацікавленого у всебічно розвинутій особистості молодої людини.

2. Дозвілля молоді не обмежується чіткими рамками щодо видів зайнятості, поведінки, найбільшою мірою здатне швидко реагувати на потреби, що змінюються, і відповідати бажанням, що виникають, у молодого покоління.

3. Дозвілля молоді характеризується: підвищеною емоційністю; фізичною рухливістю; динамічною зміною настроїв; інтелектуальною сприйнятливістю; насиченістю інформацією; пошуковою активністю; розважальністю; можливістю творчості й пізнання нового.

Ми поділяємо думку Н. Сушик, що основними напрямами роботи соціального педагога в сфері дозвілля молоді є: культурно-дозвіллевий і рекреаційний, соціально-профілактичний, профорієнтаційний, спортивно-оздоровчий [3, с. 188-193].

1. Рекреаційний та культурно-дозвіллевий напрям передбачає організацію змістовного дозвілля молоді, спрямований на зняття виробничої перевтоми, психологічної перенапруги, відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил людини; розвиток творчого й духовного потенціалу молоді в інтересах її становлення й самореалізації, підтримку талановитої та активної молоді.

Форми реалізації поділяються на:

- пасивні, як найпростіший рівень дозвілля, не мають перспективних цілей, дозволяють звільнитися від виробничої перевтоми, побути у спокої, психологічно розслабитися;

– розважальні, що включають в себе такі форми роботи, як прогулянки, видовищні шоу, відвідування театрів, ігри, концерти, художні видовища, свята, туристично-екскурсійні заходи. Роль соціального педагога зводиться в більшості зводиться до функцій аніматора або керівника;

– пізнавальні та творчі, в якості яких виступають виставки, творчі вечори, участь у хобі-групах, у роботі майстерень, літературних, музичних, народознавчих віталень, художніх салонів, що забезпечує не просто відпочинок та розваги людини, а й самоудосконалення у вільний час. В цих формах молодь стає не просто глядачем або слухачем, а бере активну участь. Соціальний педагог відіграє суттєву роль як на етапі організації такої форми дозвілля, так і в процесі діяльності (підтримка інтересу, нейтралізація негативних ситуацій), і після закінчення події (діагностика та коригування результатів).

Слід підкреслити, що досить часто, особливо в західній моделі дозвілля, рекреаційний компонент переважає, витісняючи дозвілліве заняття, спрямовані на культурний та творчий розвиток людини, що може негативно вплинути на розвиток особистості [1].

2. Соціально-профілактичний, спрямований на створення умов для інтеграції особистості в соціум, попередження негативних явищ у молодіжному середовищі шляхом використання різних форм організації дозвілля.

В першу чергу напрямлений на реалізацію соціальної та комунікативної функцій дозвіллівеї діяльності. Яскраво виявляється в таких формах дозвілля, як диспути, дискусії, вечори відпочинку, конференції, конкурсні та розважальні програми, просвітницькі акції тощо. Також результативними можуть бути колективні походи, екскурсії.

При цьому, сила дозвіллівеого об'єднання полягає не в безпосередньому впливі на людину, повідомленні їй певної інформації (телебачення, до речі, таких можливостей має значно більше), а в тому, що на дозвіллі людина має можливість різноманітно діяти сама. Інформаційне спілкування передбачає обмін думками, задоволення естетичних та пізнавальних потреб; в емоційному спілкуванні на першому плані – задоволення потреб у співчутті,

співпереживанні, взаєморозумінні, дружній підтримці. Емоційне спілкування протікає в нерегламентованих формах і не потребує додаткових зусиль та витрат.

Соціальна функція дозвілля сприяє тому, щоб кожна особистість мала власну гідність, могла знайти зміст свого існування, сприяє інтеграції людини в суспільство, задовольняє можливість самоідентифікації, дозволяє відчути свою приналежність до певної спільноти.

Роль соціального педагога полягає в мотивації на певну дію молоді, допомогу в організації, підтримці інтересу, вчасну діагностику та копіювання небажаних конфліктних ситуацій.

Цей напрям набуває особливого значення на сучасному етапі, коли людина соціально розчарована, емоційно загублена, духовно принижена, не вірить у майбутнє, цинічна по відношенню до минулого; прагматична у своєму підході до сьогодення; втрачає повагу до моральних цінностей та норм.

3. Профорієнтаційний має на меті сприяння професійній орієнтації та працевлаштуванню молоді, навчання її самоосвіті та саморозвитку, активно використовуючи свій вільний час. Сутність профорієнтаційного напрямку дозвілля полягає у допомозі усвідомленого вибору професії, формуванні потреб поглиблювати набуті знання, оновлювати їх та практично використовувати. Крім того, він дозволяє задовольнити потреби в додатковій інформації, в поширенні та набутті нових знань

Реалізується у вигляді участі в гуртках та студіях прикладного та наукового напрямку на базі культурно-просвітніх центрів, будинків культури чи дитячої та юнацької творчості, бібліотек, тематичних (профорієнтаційних) екскурсій на підприємства.

На відміну від навчальних закладів, дозвіллева діяльність цього напрямку не обмежується певним регламентом та правилами, її реалізація залежить від бажання, ініціативи та самодіяльності членів дозвіллевого закладу з урахуванням їх індивідуальних інтересів та запитів.

Також, дозвілєвий заклад часто постає в ролі додаткової школи як паралельне з навчальною установою джерело знань, набуття певних навичок і розширення культурно-дозвілєвих та професійних інтересів. Підкреслюючи виховну функцію дозвілля, наголосимо на тому, що будь-який дозвілєвий заклад має істотні відмінності від інших педагогічних організацій (загальноосвітніх, спортивних, музичних навчальних закладів). Його специфіка полягає в тому, то, на відміну від інших педагогічних систем, у дозвілєвій установі (особливо це стосується клубів та гуртків) педагогічний процес постає як предметна діяльність, але результати цієї діяльності є лише засобом вирішення конкретних завдань, а не самоціллю [4].

Роль соціального педагога – в діагностиці інтересів молоді, пошуку або організації відповідної форми згідно виявлених інтересів, мотивація молоді на участь.

4. Спортивно-оздоровчий. Головним завданням цього напрямку діяльності є зміцнення здоров'я молоді, формування та розвиток фізичної культури, відтворення фізичних, інтелектуальних, емоційних сил людини, трансформація нездорової агресії у дух спортивного змагання та здорової конкуренції.

Проявляється у таких формах роботи, як спортивні змагання, туристичні заходи, спортивні та туристичні гуртки, секції, клуби.

Роль соціального педагога у пропаганді і підтримці здорового способу життя та поточної мотивації для продовження певної дозвілєвої діяльності.

Оптимальне поєднання різних напрямів соціальної роботи передбачає залучення молоді до розважально-ігрових, видовищних, просвітніх. оздоровчих, художньо-творчих форм дозвілєвої діяльності.

У наш час запити та інтереси молодих людей безперервно міняються і зростають, ускладнюється і структура дозвілля. Вільний час нерівномірно розподіляється серед різних груп населення. Тому необхідно виробити диференційовані форми організації дозвілля різних груп населення. Ця організація повинна включати різні види діяльності. У віковому, професійному, в соціальному положенні люди неоднорідні. Різні категорії людей

відрізняються один від одного потребами, рівнем культурної і професійної підготовленості, бюджетами вільного часу і відношенням до нього. Якраз це і повинно враховуватися в роботі сучасних культурно-дозвіллевих установ, повинні пропонувати людям найбільш ефективні у кожному конкретному випадку дозвіллеві заняття, свободу вибору і можливість змінити різні види діяльності [5, с. 7-21].

Для вдосконалення діяльності з організації дозвілля велике значення має розуміння процесів, зв'язків і взаємин, що відбуваються в так званих малих групах. Вони є центральною ланкою в ланцюзі «особа-суспільство», тому що від їх посередництва в найбільшій мірі залежить міра гармонійності поєднання суспільних інтересів з особистими інтересами та інтересами мікросередовища, що оточує людину [6, с. 220-228].

Висновки. Отже, дозвіллева діяльність відіграє суттєву роль у розвитку особистості, відновленню її психічних та фізичних сил та соціалізації. Особливо це стосується молоді, як категорії індивідів, чия особистість ще нестійка до зовнішніх впливів. Завдання соціального педагога в тому, щоб допомогти молодій людині, поєднавши цей процес з профілактикою асоціальності та зростанням індивідуального рівня освіти та духовності.

Слід також враховувати, що провідним у дозвіллевій діяльності вважається принцип інтересу, що означає врахування інтересів особистості, сприяє не лише їх задоволенню, а й пробудженню нових потреб і запитів, формує нові духовні цінності. Принцип інтересу передбачає відповідність дозвіллевого заняття нахилам та уподобанням особистості. І він повинен в першу чергу враховуватись соціальним педагогом при включенні певної групи молоді у той чи інший вид дозвіллевої діяльності.

Література:

1. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / Ірина Владиславівна Петрова. – К.: Кондор, 2005. – 408 с.

2. Белецька І. В. Специфіка дозвілля в життєдіяльності молоді на сучасному етапі / Ірина Василівна Белецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 4. – С.35-39.

3. Сушик Н. С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект / Наталія Степанівна Сушик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Сер.: Педагогічні науки. – 2014. – № 1 (278). – С.188-193.

4. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В.В.Бочелюк. – К.: "Центр навчальної літератури", 2006. – 208 с.

5. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Інформац. зб. Міністерства освіти України. – К.: Либідь, 2000. – № 22. – С.7-21.

6. Белецька І. В. Особливості молодіжного дозвілля на сучасному етапі / Ірина Василівна Белецька // Вісник ЛНУ ім.Т.Шевченка. – 2012. – № 22 (257), Ч.VIII. – С.220-228.

References:

1. Petrov I. V. Dozvillja v zarubizhnykh krajinaх: pidruchnyk / Iryna Vladyslavivna Petrova. – K.: Kondor, 2005. – 408 s.

2. Bjelecjka I. V. Specyfika dozvillja v zhyttjedijalnosti molodi na suchasnomu etapi / Iryna Vasylivna Bjelecjka // Socialjna pedaghoghika: teorija ta praktyka. – 2009. – № 4. – S.35-39.

3. Sushyk N. S. Socialjna robota u sferi dozvillja molodi: teoretychnyj aspekt / Natalija Stepanivna Sushyk // Naukovyj visnyk Skhidnojevropejsjkogho nacionaljnogho universytetu im.L.Ukrajinky. Ser.: Pedaghoghichni nauky. – 2014. – № 1 (278). – S.188-193.

4. Bocheljuk V. J. Dozvilljeznnavstvo. Navchaljnyj posibnyk / V.J.Bocheljuk, V.V.Bocheljuk. – K.: "Centr navchaljnoji literatury", 2006. – 208 s.

5. Koncepcija ghromadjansjkogho vykhovannja osobystosti v umovakh rozvytku ukrajinsjkoi derzhavnosti // Informac. zb. Ministerstva osvity Ukrajiny. – K.: Lybidj, 2000. – № 22. – S.7-21.

6. Bjelecjka I. V. Osoblyvosti molodizhnogho dozvillja na suchasnomu etapi / Iryna Vasylivna Bjelecjka // Visnyk LNU im.T.Shevchenka. – 2012. – № 22 (257), Ch.VIII. – С.220-228.